

Maksimović Milena

MORFOFIZIONOMSKE
KARAKTERISTIKE SELA IZVOR

Paraćin, 2009.

Sadržaj:

Sadržaj.....	2
Osnovne karakteristike sela Izvor.....	3
Geografski položaj sela Izvor.....	4
Atar sela Izvor.....	5
Hidrografija sela Izvor.....	7
Postanak i razvoj sela Izvor.....	9
Morfo–fizionomska struktura sela Izvor.....	10
Antropogeografske i demografske odlike sela Izvor.....	11
Funkcije sela Izvor.....	14
Perspektive razvoja i elementi planiranja sela Izvor.....	16
Literatura.....	18

Osnovne karakteristike sela Izvor

Tabela 1. Osnovni podaci o selu Izvor

Izvor	<i>Država</i>	<i>Srbija</i>	
	<i>Okrug</i>	<i>Pomoravski okrug</i>	
	<i>Opština</i>	<i>Paraćin</i>	
	<i>Položaj</i>	<i>Geografska širina</i>	<i>43° 51' 24" SGŠ</i>
		<i>Geografska dužina</i>	<i>21° 35' 28" IGD</i>
	<i>Površina</i>	<i>2958 ha</i>	
	<i>Prosečna nadmorska visina</i>	<i>302 metara</i>	
	<i>Ukupan broj stanovnika (2002.)</i>	<i>929</i>	
	<i>Gustina naseljenosti</i>	<i>31 st./km²</i>	
	<i>Pozivni broj</i>	<i>035</i>	
	<i>Registarska oznaka</i>	<i>PN</i>	

Izvor: Stamenković S. (2001.): Geografska enciklopedija naselja Srbije, Geografski fakultet, Beograd

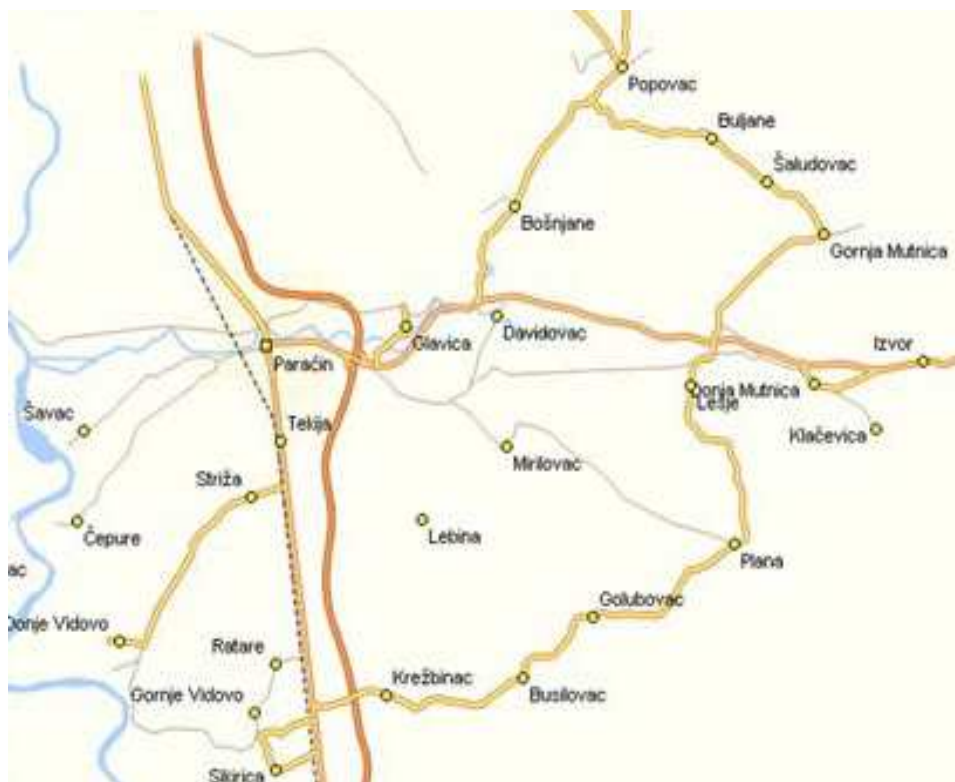
Slika 1. Pogled na selo Izvor iz aviona

Geografski položaj sela Izvor

Selo Izvor se nalazi u Pomoravskom okrugu, u opštini Paraćin. Nalazi se na $43^{\circ} 51' 24''$ severne geografske širine i na $21^{\circ} 35' 28''$ istočne geografske dužine. Prosečna nadmorska visina sela iznosi oko 302 metara. Selo Izvor leži na dolinskim stranama reke Grze, leve pritoke Crnice, i jugozapadnim padinama Kučaja (1284 m), i nalazi se na samom ulazu u Čestobrodičku klisuru. Selo spada u **brdsko–planinski tip** sela i spada u rubna naselja sa većim atarom, uz specifične prirodne karakteristike, i ima povoljne uslove za razvoj specifičnih celina i poteza (Južni Kučaj, Grza–Sisevac).

Karta 1. Geografski položaj sela Izvor u opštini Paraćin

Selo Izvor nalazi se u oblasti brdskih, podkučajskih sela, u nizu od Stubice, Popovca, Buljana, Šaludovca i Gornje Mutnice, kao poslednje u ovom geografskom nizu istočnog i jugoistočnog dela opštine. Svojim atarom graniči se još sa teritorijom opštine Boljevac na istočnom delu. Od Paraćina je udaljeno 15 kilometara idući na istok regionalnim putem M–5 Paraćin–Zaječar. Premeštanjem naselja kroz svoju dugu istoriju, Izvor se uvek nalazio na glavnim putevima kako od 1380. godine kada se prvi put pominje, tako i u novije vreme uz novi asfaltirani put M–5 Paraćin–Zaječar.

Atar sela Izvor

Površina atara, koji je ugrožen bujicama, iznosi 2958 hektara. Prostorno se razvija u visinskom pojasu od 240 do 360 metara. Povezuje tri "male": Ružicku, Kulizanu i Prnjavor. Obradiva zemlja je u sklopu atara, ali plodnog zemljišta ima u manjoj površini i na planini. Bivše tzv. utrine sela Izvor nakon Drugog svetskog rata i dolaskom komunizma na vlast postaju vlasništvo šumske sekcije Paraćina koja od tada vrši pošumljavanje ovih predela četinarima. Danas, hrastove šume se prostire u oblastima visokim maksimalno do 400 metara nadmorske visine, a iznad ove granice su četinarske šume.

Slika 2. Atar sela Izvor

Selo je poznato po veoma jakoj košavi koja veoma često duva u jesen i zimu, brzinom i do 120 kilometara na sat pa meštani jako često kažu da duva čak i u bunarima.

Što se tiče strukture zemljišta atara, najveći deo njegove površine čini obradivo zemljište, i to najveće površine zauzimaju livade i njive. Najveći deo površine atara je u privatnoj svojini, jedino je značajniji deo površine pašnjaka u svojini države.

Tabela 2. Struktura zemljišta atara

Oblik svojine	Obradivo poljoprivredno zemljište u ha						Pašnjaci	Trstici i močvare	Ostalo zemljište	Ukupno
	njive	vrtovi	Voćnjaci	vinogradi	livade	ukupno				
	1	2	3	4	5	6				
Privatna	438.3	0	32.235	8.6182	490.9	970.2	55.2870	0.9044	1.6790	57.8704
Državna	4.78	0	0.1155	0	8.774	13.66	206.844	0	0.0219	206.866
Društvena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zadružna	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mešovita	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Drugi oblici svojine	0.59	0	0.067	0.1609	0	0.819	0	0	0	0
Ukupno	443.7	0	32.417	8.7791	499.7	984.7	262.13	0.9044	1.7009	264.736

Izvor: Katastarska služba Opštine Paraćin

Hidrografija sela Izvor

Od reka u Izvoru i njegovoj blizini izdvaja se reka Grza. **Grza** je reka u istočnoj Srbiji. Duga je 23 kilometara. Nastaje od reka Ivanštice, tj. Gornje Grze, i Velike Čestobrodice, između turističkog naselja Grza i sela Izvor. Reka Grza je leva pritoka reke Crnice koja protiče kroz Paraćin. Gornja Grza i njene pritoke: Vrelska Padina, Velika Čestobrodica, Crvena reka, Suva reka, Begrovac i Svinarski potok usekle su kraće klisure u kojima je prisutna reliktna vegetacija. Dužina doline Ivanštice je 11 kilometara, a dubina klisure preko 300 metara, dok je dužina meandarske klisure oko 2 kilometara, a dubina preko 250 metara. Duž Grze i Čestobrodice vodi magistralni put Paraćin–Zaječar koji spaja doline Velike Morave i Timoka. Blizu turističkog naselja Grze nalazi se selo Sisevac i manastir Svete Petke. Na Grzi se nalazi izвориšte istoimene reke sa dva jezera–Donje i Gornje jezero, a pored jednog nalazi se planinarski dom koji je sagrađen u drugoj polovini 20.veka. Reka plavi samo prostor uz samo korito i to za vreme obilnih i učestalih kiša, a najveća poplava do sada bila je 1970.godine. U sklopu atara nalazi se i rečica Čestobrodica.

Slika 3. Tok reke Grze kroz selo Izvor

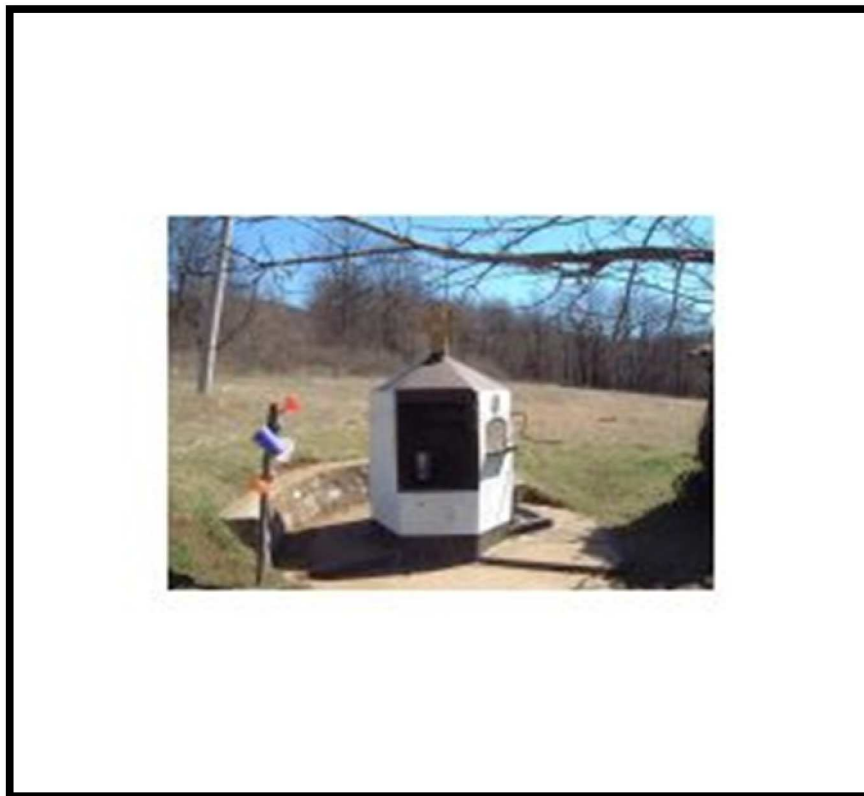
Čestobrodica je manja reka i prevoj u istočnoj Srbiji, leva sastavnica Grze. Njena dolina odvaja planinu Samanjac od Kučaja, praveći široki prevoj Stolice, koji je najpovoljnija veza između moravske udoline i Crnorečke i Timočke kotline. Kroz dolinu Čestobrodice i preko prevoja vodi magistralni put koji povezuje Pomoravlje i dolinu Timoka. Dužina doline (klisure) Velike Čestobrodice je 5 km, a dubina oko 250 m.

Na zapadnoj strani sela nalazi se jak izvor lekovite i čudotvorne vode, bunar sagrađen 1963.godine, po kome selo dobija sadašnje geografsko ime, kaptiran za potrebe Paraćinskog i Čuprijskog vodovoda, a od 2000.godine vodom su snabdevana sela Izvor, Donja i Gornja Mutnica, Klačevica i Šaludovac.█

Iznad manastira, na brdašcu se nalazi izvor lekovite vode. Za tu vodu kažu da leči bolesti očiju. Zbog ovakvog lekovitog dejstva, 1939.godine monasi su saizidali bunar na tom mestu. Zidanje je obavljeno uz blagoslov igumana Dimitrija i episkopa Venijamina, monaha

Braničevske parohije. Bunar je i dan danas sa tri strane sazidan, a na zapadnoj strani se zahvata voda. U ravnici ispod manastira postoje 4 bušotine dubinske vode od kojih je jedna i danas aktivna. Na privatnoj bušotini u samom selu planira se izgradnja fabrike vode u bliskoj budućnosti.

Slika 4. Bunar lekovite vode kod manastira Sveta Petka

U blizini sela nalazi se i karstno vrelo Sveta Petka koje izbija pod pritiskom iz jurskih karstifikovanih krečnjaka, koji se nalaze na kontaktu sa tercijskim glinovito-peskovitim sedimentima.

Nekada je selo imalo više vodenica od kojih danas radi samo jedna – manastirska a rukavac reke Grze koji se kretao desno od toka sadašnje reke Grze je napajao vodom vodenice čak do sela Lešje.

Postanak i razvoj sela Izvor

Selo Izvor, kao i sva srpska sela, selilo se tri puta, a poslednji put u prvoj polovini 20.veka na mestu gde se i danas nalazi. Ime Izvor datira se do starina, nekoliko vekova iza nas. Za ovo ime postoje dve legende i dosta istorijskih priča. Prva legenda govori o tome da u selu postoji veliki izvor vode ispod manastira Svete Petke, a druga potiče iz vremena Kosovskog boja u kome su se mnogi meštani ovog sela pod komandom Pavla Orlovića istakli hrabrošću, toliko da je čak i sam knez Lazar bio zadivljen i da je govorio da takvi junaci uvek izvire kao izvori vode.

Jedna od istorijskih priča potiče iz turskog vremena i to da je na brdu Parlog postojalo šestokućno selo čiji su zavetni dan slavila i ostala naselja u okolini. Tada se skupljalo jako puno naroda. Jednom je u vreme Turaka na taj dan došlo do sukoba. Tadašnji starelina ovog sela je pobegao u šumu i počeo da živi sa svojom porodicom daleko u klisuri, a Turci su potpuno spalili selo. To mesto danas se zove Klisurska kuća, a doseljenici koji su vekovima naseljavali ovaj predeo, prozvali su selo Izvor jer su svi pili vodu sa crkvenog kladenca.

Prva pomena sela Izvor je 1380.godine u Petruškoj župi, kao prošireni posed manastira Sv.Bogorodice u selu Lešju gde se prvi put i pominje izvorski put. Kasnija pominjanja ovog sela se javljaju od 1427.godine do 1844.godine. Godine 1427. u povelji Despota Stefana pominje se i Izvor sa mimiohodnom carinom kao dar manastira Lavri na Svetoj Gori. Sledeći put se pominje 1452.godine prilikom otkupa manastira Lavre u vreme Despota Đurađa Brankovića. Selo se pominje 1536.godine kao nenaseljeno selo puno hajduka. 1718.godine Izvor je po Austrijskom popisu bilo u okviru Petruškog distrikta. Prema popisu 1833. do 1838.godine selo ima 86 poreskih "glava" a 1835.godine se smanjuje na samo 31 poresku "glavu".

Život stanovnika Izvora vezivao se uvek za crkvene objekte. U 14.veku oko crkve posvećene Svetom Nikoli niče i naselje i svoj život osnivaju na potezu "Carine" tj. Kamenjar, Dunav potok, Sain potok i Marin potok. U ovom delu nalazila se i vodenica. Iz tog vremena ostao je i naziv Staro selo. Na ovom delu sučeljavali su se stari srednjovekovni putevi: Veliki i Vidinski put. Kasnije u 16.veku naselje se gradi uz novo podignutu crkvu posvećenoj Svetoj Petki na nešto jugoistočnijoj lokaciji.

Oslobođenjem ovih predela od Turaka i razvojem industrije, selo se širi i prelazi reku Grzu i obuhvata prostor oko današnje škole, železničke stanice, prodavnice i kafane. Proširenje sela se deševa paralelno sa izgradnjom železničke pruge, u 20.veku, koja je bila uskog koloseka Paraćin–Zaječar, a i asfaltnog puta na istoj relaciji samo drugom trasom. Trasa železničke pruge je dolazila do sela Izvora ali nije pratila trasu sadašnjeg puta prema Čestobrodici već se vraćala prema selu Klačevica i ponovo se približila putu tek kod sela Krivog Vira. Nažalost, u vreme Tita i njegovih sledbenika šine su demontirane i poklonjene Albaniji da bi izgradila prugu Tirana–Podgorica.

S obzirom na reljefsku konfiguraciju terena i sastav zemljišta, stanovništvo se nekada uglavnom bavilo stočarstvom i pečenjem kreča. Početkom 16.veka u vreme potpunog turskog osvajanja Srbije selo dobija dužnost da čuva i održava puteve. Mnogo kasnije, posle oslobođenja od Turaka i razvojem industrije u Srbiji početkom 19. i 20.veka, otvaranjem rudnika uglja i podizanjem industrijskih objekata, fabrike cementa u Popovcu i fabrike stakla u Paraćinu, mnogi meštani se zapošljavaju u njima. Isto tako prolaskom trase pruge i asfaltnog puta Izvorci se zapošljavaju i po drugim mestima u okolini.

Današnje selo Izvor je savremeno selo, potpuno elektrificirano sa telefonima, asfaltnim ulicama, automobilima, novim kućama i ostalim tekovinama savremenog života. Električnu energiju dobija 1945.godine, telefonske veze 1988., a vodosnabdevanje je individualno (lokalni vodovodi 56.7% domaćinstava i bunari), a uglavnom je iz karstnog izvora Sv. Petka. Telefonska centrala nalazi se u susednom selu Donja Mutnica.

Morfofizionomska struktura sela Izvor

Selo je razbijenog tipa. Imena zaseoka su: Pločanik, Podvada, Prnjavor, Vrelo i Padina. Ovi zaseoci su odvojeni imanjima, a stanovništvo uglavnom nije u srodstvu i nema istih prezimena.

Što se tiče kuća, postoje stare kuće ali isto tako u novije vreme su sve zastupljenije modernije kuće, izgrađene od savremenijih materijala, na obično 2 sprata. Ipak su znatno zanimljivije stare kuće koje se ovde nazivaju čakmare i dolmare. One su izgrađene od starih građevinskih materijala, a ima ostataka nekih od kamena i blata koje su prilično urušene, ali s obzirom da u njima već godinama niko ne stanuje zbog toga nisu ni sređene. Postoje prizemne kuće, ali i one koje su izdignute na visinu od oko metar iznad zemljine površine, s tim što su u prizemlju smeštena pomoćna odeljenja i podrumi. Ulazna vrata su takođe izdignuta i do njih vode betonske stepenice. Postoje dva ulaza koja se nalaze sa suprotnih strana, jedan na čeonj strani kuće do koga vode stepenice, a drugi paralelno prvom, na zadnjem delu s tim što je ovaj drugi na većoj visini od prvog prvenstveno zbog strmog reljefa zbog čega izgleda da su i čitave kuće iskošene. Međutim, kuće samo tako izgledaju spolja, a u stvari je jedan manji deo prizemnog dela kuće ispod zemlje. Ulazi postoje i u prizemlju koji vode do podruma i pomoćnih odeljenja. U okviru dvorišta postoje i štale, koje su malo udaljene od kuće, i tzv. koševi, napravljeni od drvenih taraba i greda dok je osnova betonska, u kojima se čuvaju kukuruz i pšenica. Dvorišta su uglavnom ograđena drvenim, niskim tarabama, betonskim tablama, plotovima ili kamenim zidovima.

Antropogeografske i demografske odlike sela Izvor

U selu Izvor ima 238 domaćinstava, ukupno oko 929 stanovnika, što je u proseku negde oko 3.52 člana po domaćinstvu. Prosečna gustina naseljenosti iznosi 31 stanovnik po

km². Spada u sela srednje veličine, u celinu "istok" u koju se ubrajaju naselja u južnom erozivno–denudacionom proširenju reke Grze. Ovde ima ukupno oko 775 punoletnih stanovnika, a prosečna starost stanovništva iznosi oko 45.1 godina, i to 43.8 kod muškaraca i 46.3 kod žena.

Tabela 3. Broj stanovnika i domaćinstava u periodu 1948 – 2002.godine

Godina popisa	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Broj stanovnika	1252	1319	1376	1355	1234	1131	929
Broj domaćinstava	268	282	296	288	274	252	238

Izvor: Arhiv opštine Paraćin

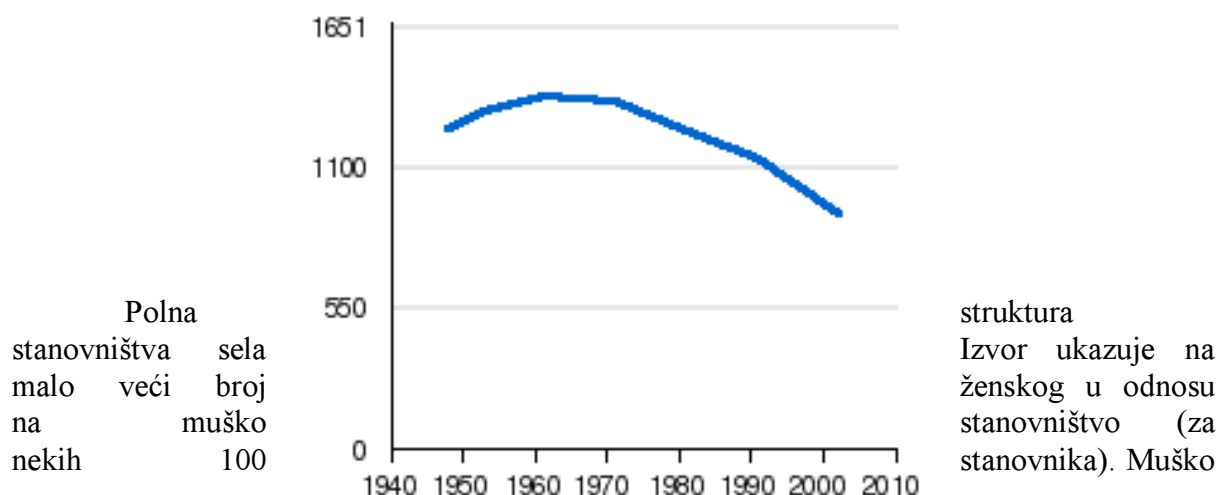
Tabela 4. Domaćinstva po broju članovi po popisu iz 2002.godine

Broj članova	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 i više	Prosečan broj članova
Broj domaćinstava	48	57	20	32	33	29	11	6	1	1	3.52

Izvor: Arhiv opštine Paraćin

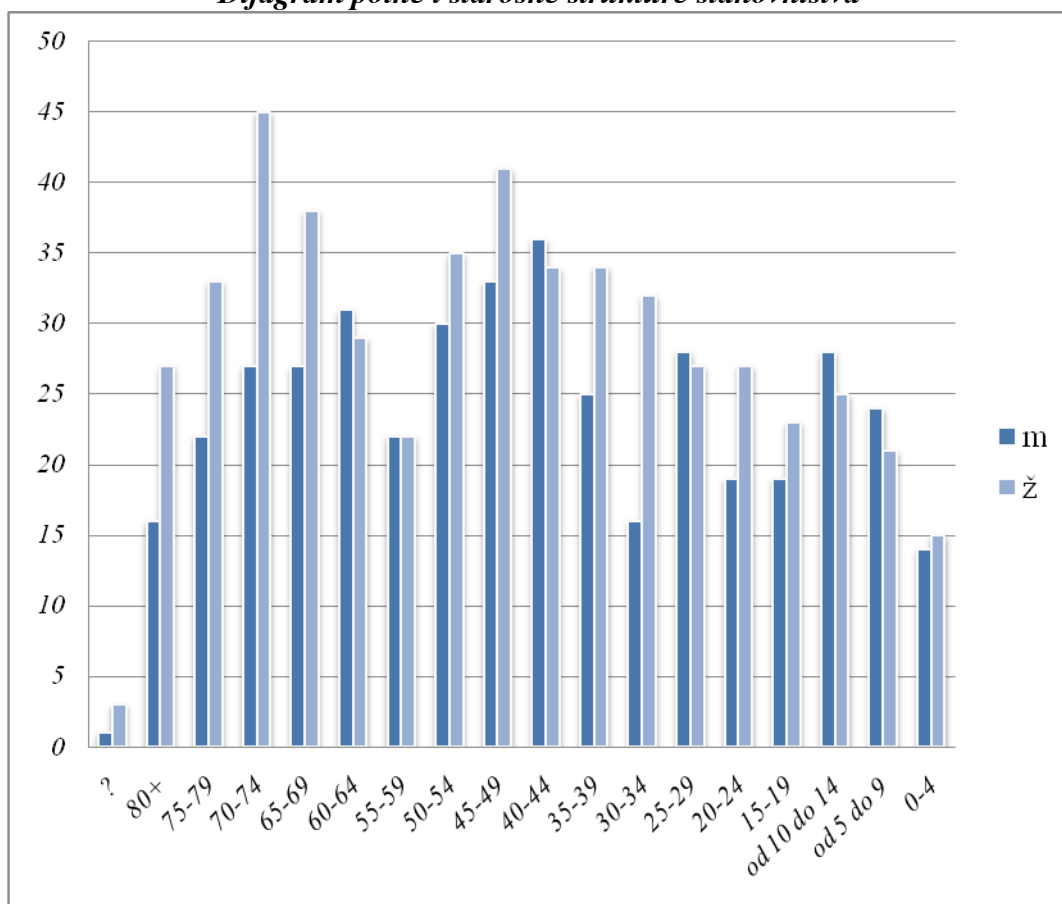
Na grafiku promene broja stanovnika u periodu od 1948. do 2002.godine jasno se zapaža prvenstveni porast broja stanovnika, koji najveću vrednost dostiže 1961.godine, a zatim u periodu od 1971. se smanjuje broj stanovnika. Glavni razlozi ovog karakterističnog opadanja broja stanovnika su: što je stanovništvo pretežno staro i kretanje stanovnika, tj. migracije iz sela u grad uglavnom zbog ekonomskih faktora.

Grafik promene broja stanovnika

stanovništvo jedino preovlađuje u starosnim grupama od 5 do 14 godina, od 40 do 44 godina i od 60 do 64 godina. Starosna struktura je regresivnog tipa i odlikuje se opadanjem kontigenta mladog stanovništva u odnosu na starije stanovništvo. Ovakvi odnosi uslovljavaju opadanje prirodnog priraštaja, nema porasta broja stanovnika i nastaje depopulacija. Na osnovu ovoga, može se konstatovati da ukupno stanovništvo na nivou sela ispoljava tendenciju starenja. S obzirom na to da je ovo ruralno područje, osnovna karakteristika je apsolutno i relativno smanjivanje učešća mlađih dobnih grupa a povećanje starijih dobnih grupa. Tako da je stanovništvo u procesu starenja i spada u stare populacije. Indeks demografskog starenja kreće se u rasponu od 0.5 (1961.) do 1.5 (1991.).

Dijagram polne i starosne strukture stanovništva

Što se tiče etničkog sastava stanovništva u Izvoru većinsko stanovništvo čine Srbi. Njih ima 831 što predstavlja oko 89.45% ukupnog broja. Hrvati i Rusi su zastupljeni samo u broju od po jednog stanovnika ili svega po 0.10%, a 73 stanovnika, tj. 7.85% je nepoznato. Stanovništvo je glavnom starosedelačko, ali ima i doseljenika. Najmasovnije doseljavanje se vezuje za 19. vek pretežno iz oblasti Kosova i Metohije i Južnog Pomoravlja.

Ekonomska struktura stanovništva ukazuje na najveće učešće aktivnog stanovništva u primarnom sektoru, tj. stanovništvo se pretežno bavi poljoprivredom.

Tabela 5. Učešće sektora u ukupnom aktivnom stanovništvu 1991. i 2002. godine

1991.						2002.					
primarni		sekundarni		tercijarni		primarni		sekundarni		tercijarni	
broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
340	60.6	118	21	103	18.4	116	37.1	110	35.1	87	27.8

Izvor: Arhiv opštine Paraćin

Znamenite ličnosti su: braća Musići, po predanju (nar. pesme) i Ilija Barjaktarević (učesnik Prvog srpskog ustanka i starešina Paraćinske nahije).

U selu se slave verski praznici Sveti Djordje, Sveti Nikola, Sv. Jovan, Sv. Trifun i dr. Litije su nedelja po Trojicama, a sabor i crkvena slava je Petkovicica.

Funkcije sela Izvor

Selo Izvor je **agrarno–industrijsko** što ukazuje na njegovu okrenutost poljoprivredi. S obzirom na razvijenost poljoprivrede, selo je **stočarsko – ratarsko** i to je njegova osnovna funkcija jer se čak 35% stanovništva bavi stočarstvom. Prioritet ima stočarstvo, na šta ukazuje stanje stočnog fonda: 7 konja, 140 goveda, 447 ovaca, 451 svinja i 2362 živine.

Tabela 6. Učešće aktivnog poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva u kontingentu aktivnog stanovništva 1991. i 2002. godine

aktivno stanovništvo	1991.				2002.				
	poljoprivredno stanovništvo		nepoljoprivredno stanovništvo		aktivno stanovništvo	poljoprivredno stanovništvo		nepoljoprivredno stanovništvo	
	broj	%	Broj	%		broj	%	broj	%
586	333	56.8	253	43.2	355	101	28.5	254	71.5

Izvor: Arhiv opštine Paraćin

Od funkcionalnih obeležja sela se posebno izdvaja škola. 1920.godine meštani sela Izvora su uz pomoć tadašnje uprave Paraćina, i Moravskog sreza počeli da prave školu. Škola je počela sa radom 1923.godine. U to vreme škola i učiteljski stanovi pored nje su bili najveći i najlepši objekti u selu. Škola je napravljena od tvrdog materijala, dugo je odolevala vremenu i kroz nju su prošle mnoge generacije đaka. Prvo renoviranje škola je doživela tek 1980.godine kada su meštani Izvora doveli i vodu do škole, a 1998. uradili novu fasadu uz pomoć opštine Paraćin. Stare peći 2001.godine zamenjuju novi kamini. 2003.godine opština Paraćin je uložila veća sredstva za sređivanje i renoviranje unutrašnjosti škole. Kroz četvororazrednu školu prošle su mnoge generacije Izvoraca. Nastavu u ovoj školi obavljaju dve učiteljice, a broj učenika je zavisio od generacije do generacije. U selu postoji četvororazredna osnovna škola "Branko Krsmanović" koja je istureno odeljenje matične škole u Donjoj Mutnici. U njoj nastavu pohađaju 34 mala đaka i to prvi, drugi, treći i četvrti razred u istoj učionici.

Slika 5. Škola u Izvoru

Jedini kulturno–istorijski spomenik u selu je spomenik Narodnim oslobodilačkim borcima. Ovde se nalazi i nepokretno kulturno dobro Sv. Petka, u sastavu istoimenog manastira, na izlasku iz Čestobrodličke klisure, na oko 16 km istočno od Paraćina.

Slika 6. Spomenik Narodnim oslobodilačkim borcima u Izvoru

U selu ima pet prodavnica, moderan restoran "Izvorska noć", benzinska pumpa, kovačka radnja, dve kafane, poljoprivredna apoteka, veterinarska stanica, mala otkupnica mleka i mnogo drugih zanatskih radnji koje su potrebni selu kao što su stolarske, automehaničarske radnje i sl.

U Izvoru postoji još i dom kulture sa dugom tradicijom (od srednjeg doba do danas), stacionar za defektnu decu, MK za dva naselja (Izvor i Klačevica), i posebno karakteristične tzv. pojate, odnosno sezonske stočarske kolibe na padinama Kučaja i oko 100 vikendica na dolinskim stranama Grze. U selu postoji zgrada šumske sekcije Paraćin u kojoj žive šumari koji se staraju o šumi Južnog Kučaja.

U sklopu mesne zajednice Izvor nalazi se i turističko odmaralište Grza sa pratećim objektima. Pre par godina ovde je izgrađen hotel "Koliba" u vlasništvu "Eurotrgovine", koji je jako dobro opremljen, sa 88 ležajeva. Hotel Koliba je smešten u prelepom okruženju kraj čiste planinske rečice Grze u poznatom izletištu Grza, koje se nalazi na sedamnaestom kilometru puta Paraćin–Zaječar. Sa svih strana okruženo je obroncima Kučajskih planina, na oko 500 metara nadmorske visine. Pored kristalno bistra dva jezera, planinske rečice Grze, njenog vrela i padina Kučajskih planina koje ih okružuju u blizini su i manastiri Sveta Petka i Ravanica. Na Grzi postoji i dečiji dom za rekreaciju koji je u vlasništvu centra za socijalni rad i dečiju zaštitu opštine Paraćin.

Perspektive razvoja i elementi planiranja sela Izvor

Na desnoj obali reke Grze nalazi se manastir Sveta Petka, na šesnaestom kilometru puta Paraćin–Zaječar. U selu Izvor po predanju i ranije je postojao manastir ili crkva, još pre 1398.godine. Ko je tu prvobitnu crkvu podigao, još uvek je tajna. Manastir Sveta Petka potiče iz 15.veka, a podignut je na jednom malom oblom brežuljku, poslednjem obronku planine Južni Kučaj. Najstariji pomen potiče iz 1516.godine. Manastir ima dve crkve, jednu uz drugu i pod istim krovom. One su podignute u različitim periodima i pod različitim okolnostima, ali nažalost gotovo da nema pisanih istorijskih izvora. Mišljenje je da je veća crkva starija, odnosno potiče još iz srednjeg veka.

Slika 7. Manastir Svete Petke u Izvoru

Po svemu sudeći je, manastir, kao i čitava oaza manastira u dolini Crnice pod sultanom Musom 1413.godine doživeo velika razaranja. Svako dalje obnavljanje manastira, pošto je uglavnom bio rušen do temelja, uzimalo se kao datum podizanja manastira. Godine 1914.manastiru se po nalogu Komesarijata za izbeglice dodeljuje trideset izbeglica. Već početkom juna 1942.godine episkop podnosi svoj izveštaj Svetom arhijerejskom Sinodu o pretvaranju manastira Svete Petke u Izvoru u ženski manastir. U sklopu manastira nalazi se i Dom za žensku decu koja su umno i fizički poremećena u razvoju. Ovaj dom se nalazi pod upravom centra za socijalni rad Opštine Paraćin. Ovde trenutno borave 93 štíćenice koje su pod nadzorom monahinja iz manastira.

Posle Ravanice i Sisojevca, to je najveća bogomolja Petruške oblasti. Prvobitna crkva je bila trolisne osnove, sa pripratom. Današnji izgled dobila je u velikoj meri u prvoj polovini 18.veka. Nije pouzdano utvrđeno do koje je mere stradala srednjevekovna crkva, ali je sigurno bila sačuvana do svodova i lukova. Sa stare građevine ostali su samo malobrojni fragmenti dekoracije, među kojima je najznačajnija rozeta sa predstavom ljudske glave. Zidina je rečnim oblukom utopljenim u malter, i najverovatnije prvobitno bila malterisana. Krajem 70-tih godina izvedeni su nepotpuni konzervatorski radovi – zaštićeni su kapela, kupole, krov i fasade crkva.

Pri restauraciji zidova crkve spolja, ispod skinutog maltera, jasno se ukazalo od kakvog je materijala crkva sazidana. Zidovi crkve su od običnog lomljenog i neobrađenog sivog kamena, pomešanog sa tesanim, obrađenim, mekanim kamenom. Crkva je zidana u srpsko-vizantijskom stilu. Narod je u velikim masama odlazio u manastir, u kome se nalaze mošti prepodobne Petke.

Literatura

1. Stamenković S. (2001.): Geografska enciklopedija naselja Srbije, Geografski fakultet, Beograd
2. Arhiv i katastarska služba opštine Paraćin
3. Opštine u Srbiji (2008): Republički zavod za statistiku, Beograd
4. Grupa autora (2006): Strategija prostornog razvoja opštine Paraćin, Direkcija za urbanizam, Kragujevac
5. <http://www.wikipedia.org>
6. <http://www.parcin-online.com>
7. <http://www.parcin.org>